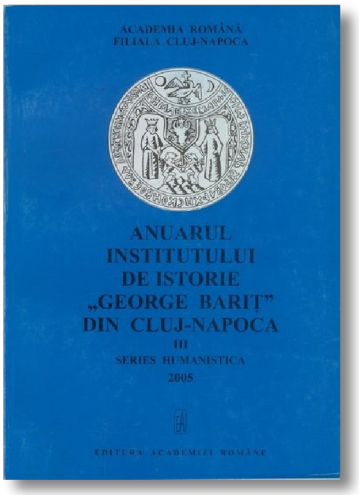

ISSN 1584-4404

Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca
Series *Humanistica*

humanistica.ro

Perspective ale spațiului rural mocian prin prisma reperelor identitare

Zoltán Salánki

How to cite this article:
Salánki, Zoltán (2005) *Perspective ale spațiului rural mocian prin prisma reperelor identitare*, Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca, Series Humanistica, Vol. 3, pp. 109–126. DOI: 10.5281/zenodo.22965589

© 2005: The Publishing House of the Romanian Academy.
Humanistica Yearbook is published online since 2003.
Submit your article to Humanistica Yearbook: secretariat.dcsu@acad-cj.ro

PERSPECTIVE ALE SPAŢIULUI RURAL MOCIAN PRIN PRISMA REPERELOR IDENTITARE

Salánki Zoltán

Institutul de Istorie „George Barițˮ din Cluj-Napoca

1. CONSIDERAŢII PRELIMINARE. DE CE SATUL?

După 1989 societatea românească a parcurs, cel puțin în parte, ceea ce numim „perioada de tranzitieˮ, etapă menită să optimizeze structura socio-economică şi care evidențiază tendința ei de europenizare şi globalizare. Această tranziție, ca fenomen social total, reflectă o serie de schimbări atât în sfera vieții private cât şi în sfera vieții publice. Reformele din domeniul economic, modificarea structurii sociale, redefinirea spațiilor publice şi comunitare, diversificarea consumului cultural sunt caracteristici ale acestui context al tranziției. Aceste realități sunt conştientizate, de regulă, pe fondul disfuncționalităților, dezechilibrelor şi problemelor sociale manifeste. Perceperea acestora prin filtrul neîncrederii vs optimismului, al conservatorismului vs reformismului evidențiază discontinuități atitudinale şi valorice față de realitățile sociale şi reflectă constituirea diferitelor tipologii, profiluri şi identități sociale vizavi de tranziție.

La nivel național, mediul social asupra căruia efectele negative ale tranziției sunt mai pronunțate îl reprezintă ruralul. Încercările de reabilitare socială, economică şi culturală a spațiului rural românesc, ca alternativă socială reală şi viabilă, au adus în atenția specialiştilor şi în dezbaterea publică noi politici agrare, programe de dezvoltare rurală, demersuri administrativ-organizatorice şi revalorizări socio-culturale. Însă, cu rare excepții, aceste demersuri au reuşit să depăşească nivelul unei abordări generale şi pline de clişee ca „satul e sărac, din ce în ce mai depopulat, slab educatˮ sau „dezvoltare rurală prin adaptare la economia de piațăˮ. Tranziția se răsfrânge diferit asupra fiecărei comunități în funcție de capitalul social *a fi* şi material *a avea*, adică de capitalul pragmatic disponibil. De asemenea, tranziția este percepută şi valorizată în mod diferit în funcție de capitalul uman *a şti* – ca investiție în educație şi capacitate de performanță profesională – şi în funcție de capitalul simbolic *a crede*, adică de capitalul ideatic[1]. Aceste tipuri de

[1] D. Sandu, *Sociologia tranziției. Valori şi tipuri sociale în România,* Bucureşti, Edit. Staff, 1996, p. 25.

An. Inst. de Ist. „G. Barițˮ din Cluj-Napoca, Series Humanistica, tom. III, 2005, p. 109–126

capital reprezintă componente ale diferitelor identităţi sociale prin intermediul cărora societatea răspunde fenomenului în cauză. Interdependenţa celor două teme, cea identitară, respectiv cea a reabilitării spaţiului rural, este întărită de faptul că identitatea individuală şi cu atât mai mult cea socială constituie o parte importantă a capitalului uman, o resursă indispensabilă a dezvoltării. În teoriile asupra capitalului uman regăsim două aspecte ale identităţii. Pe de o parte, structura identitară sau reperele importante ale identităţii ca şi ansamblu de statusuri constituie capitalul social. Pe de altă parte, conţinutul identitar, reprezentările lumii înconjurătoare şi reverberaţiile afective ale acestora constituie capitalul simbolic. Importanţa identităţii ca şi capital simbolic este subliniată şi de către sociologul Alex Mucchielli, în concepţia căruia mentalitatea oglindită prin codurile şi normele de comportament, prin reprezentările colective şi prin opiniile şi credinţele indivizilor constituie nucleul identitar specific grupurilor[2]. Dincolo de clişeele despre spaţiul rural, fiecare zonă rurală, chiar fiecare sat îşi are specificul său, fiecare comunitate rurală are o identitate, mai mult sau mai puţin formată şi conştientizată, a cărei evidenţiere în raport cu schimbările socio-economice dezvăluie resursele şi resorturile unei dezvoltări rurale susţinute (*sustainable rural development*).

Conform definiţiei din *Carta Europeană a Spaţiului Rural*, spaţiul rural cuprinde o zonă interioară sau de coastă, care include satele şi oraşele mici, în care majoritatea terenului este utilizat pentru: a) agricultură, silvicultură, acvacultură şi pescuit; b) activităţi economice şi culturale ale locuitorilor acestor zone (artizanat, industrie, servicii); c) amenajări de zone neurbane destinate petrecerii timpului liber şi distracţiei (sau de rezervaţii naturale); d) alte folosinţe (cu excepţia celor de locuit)[3].

Un argument al faptului că preocuparea faţă de sat trebuie să ocupe un loc central în eforturile societăţii româneşti de aliniere la normele europene îl oferă şi următoarele date statistice: a) spaţiul rural reprezintă 89% din suprafaţa ţării; b) acesta deţine o pondere de 45% din totalul populaţiei, 45% din totalul familiilor şi 46,8% din totalul locuinţelor.

La nivel european, spaţiul rural ocupă 85% din suprafaţa teritoriului, cu decalaj negativ pronunţat faţă de urban în asigurarea calităţii vieţii. În viziunea europeană satul are următoarele funcţii:

1) funcţie economică: a) de producţie (alimente, artizanat, materii prime, servicii, energie); b) de dezvoltare regională (menţinerea populării unor comunităţi rurale, diversificarea ocupaţională şi a forţei de muncă, asigurarea infrastructurii, asigurarea bazei turistice).

Acestea garantează satisfacerea de: a) nevoi alimentare; b) venituri corespunzătoare comparabile cu profesiile liberale; c) protecţia mediului.

---

[2] Apud M. Pascaru, *Sociologia comunităţilor*, Cluj-Napoca, Edit. Argonaut, 2003, p. 140.

[3] Păun I. Otiman, *Restructurarea agriculturii şi dezvoltarea rurală a Romîniei în vederea aderării la Uniunea Europeană,* Timişoara, Edit. Agroprint, 2000, p. 30.

2) funcție ecologică (protecția mediului, utilizarea ecologică a fondului funciar), orientată spre conservarea de: a) resurse naturale: apă, sol, aer; b) biotipuri (spații verzi), mediu; c) peisaj; d) biodiversitate.
3) funcție socio-culturală (cultivarea patrimoniului folcloric, diversificarea consumului cultural), menită să asigure şi să lărgească viața asociativă locală[4].

Pentru asigurarea acestor condiții dezvoltarea spațiului rural trebuie să se fundamenteze pe o serie de măsuri şi principii (15 la număr) enumerate în *Carta Europeană a Spațiului Rural* şi care au la bază ideea conform căreia Dezvoltarea spațiului rural să se fondeze pe: a) plasarea omului în centrul concepțiilor şi deciziilor; b) protejarea valorilop pozitive, adică viața familială tradițională pentru favorizarea dezvoltării tineretului şi integrarea sa în comunitate; c) întărirea identității comunității şi favorizarea simțului responsabilității, cooperării şi creativității; d) promovarea particularităților culturale şi istorice; e) încurajarea diversificării economice şi sociale[5].

O atenție sporită merită principiul 15, care stipulează că „Țările Europei Centrale şi de Est sunt obiectul unor strategii specifice cu accent pe construcția infrastructurii şi pe agricultură", fapt care accentuează situația României ca țară cu potențial agrar crescut.

Depăşind canoanele de tradiționalism, conservatorism, omogenitate şi pasivitate ale satului, analiza emică a comunităților rurale, fundamentată pe principiile mai sus amintite, relevă faptul că nu există o identitate rurală tipică, ci o diversitate de identități. Cu deosebire în Transilvania, unde satul nu mai este numai unul preponderent agricol, ci şi unul artizanal, meşteşugăresc, un spațiu turistic, un spațiu ecologic şi context al revalorizării etno-culturale, există această pluralitate identitară. Pluralitatea este şi sensul în care trebuie înțeleasă globalizarea. Aceasta nu trebuie privită ca omogenizare economică şi socio-culturală, ci mai curând ca o diversificare care să susțină nivele de trai comparabile la nivel european. Acest context impune abordarea din perspectivă identitară a spațiului rural, adică atât identificarea şi circumscrierea elementelor care structurează identitatea rurală, cât şi raportarea la contextul social concret prin intermediul căruia poate fi conturată această identitate.

2. IDENTITATEA SOCIALĂ. PROBLEMATICA IDENTITĂȚII RURALE

Conceptul de identitate a devenit temă majoră în ştiințele sociale între anii '70 şi '80. Focalizarea cercetărilor asupra identității îşi are sursele în perspectiva cognitivă din psihologia socială şi în interesul academic față de aşa-numita *me*

[4] F. Szakál, *Mezőgazdaság és vidékfejlesztés az újabb európai irányzatok tükrében,* în: *A mezőgazdaságtól a vidékfejlesztésig*, T. Kovács (coord.), Pécs, Edit. MTA RKK, 1995, p. 68.
[5] Păun I. Otiman, *op. cit.*, p. 275.

generation din anii ’80, caracterizată prin creşterea ratei de divorţialitate, speculă economică şi formarea generaţiei *yuppies*[6].

În sociologie tema identităţii este prezentată mai ales prin prisma rasei şi etniei, dar şi ca definire a sinelui în viaţa cotidiană. Aceasta din urmă operează distincţia între *I* (eu) şi *Me* (mine), prima reflectând ipostaza de actor social a individului, partea spontană şi creativă a sinelui, iar cea de a doua reflectând ipostaza asumării rolurilor de către individ, partea socială a sinelui. Din această perspectivă, interesează conflictele dintre cele două ipostaze şi rezolvarea lor. În definirea sinelui psihologia accentuează personalitatea, iar sociologia fenomenul socializării[7].

În abordarea identităţii din perspectiva mai cuprinzătoare a psihologiei sociale, pot fi distinse două orientări majore: cea americană, în care conceptul predominant este *self*-ul (sinele) şi cea europeană, în care accentul e pus pe *identity* (identitate) şi pe *social identity* (identitate socială). Această distincţie se suprapune cu cea dintre identitatea personală şi identitatea socială. Ea se reflectă şi la nivelul abordării paradigmatice. Abordarea din perspectiva interacţionalismului procesual, centrat pe conceptul de negociere, consideră *self*-ul (sinele) ca fiind un status care se schimbă în funcţie de spaţiu, timp şi context şi nu ca o caracteristică fixată sau atribuită de către societate unei persoane. Accentul e pus pe situaţia socială, contextul în care identitatea se stabileşte prin negociere, reflectând ceea ce reprezentanţii Şcolii de la Chicago numesc „definirea situaţiei” sau „construirea realităţii”. În abordarea interacţionalismului structural (Şcoala de la Iowa), *identity* (identitatea) reprezintă rolurile asumate de către indivizi, rolul constând dintr-o serie de acţiuni şi atitudini aşteptate din partea individului care ocupă o anumită poziţie socială. În acest caz, identitatea este dependentă de organizarea ierarhică a rolurilor. În timp ce analiza identităţii de sine valorizează procesualitatea care-i determină structura, analiza identităţii se centrează pe conţinuturi[8].

Dacă identitatea personală este rezultatul unor acţiuni orientate spre scop, identitatea socială derivă din statutul de membru al unui grup social şi reflectă măsura în care un individ acceptă o identitate atribuită. În cazul identităţii sociale sau colective, integrarea este mult mai necesară actorilor sociali decât cunoaşterea scopurilor urmărite.

Teoria identităţii sociale, elaborată de către Tajfel şi Turner, defineşte identitatea socială ca fiind conştiinţa apartenenţei la un grup social, întărită de semnificaţia emoţională şi cea a valorii statutului de membru al grupului[9]. Conform

---

[6] K. Deaux, *Personalizing Identity and Socializing Self,* în: *Social Psychology of Identity and the Self Concept*, Glynis M. Breakwell (ed.), London, Surrey University Press, 1992, p. 11.

[7] David B. Brinkerhoff, Lynn K. White, *Sociology,* St. Paul, West Publishing Company, 1988, p. 135.

[8] Glynis M. Breakwell, *Introduction,* în: *Social Psychology of Identity and the Self Concept*, ..., p. 3.

[9] D. Abrams, *Processes of Social Identification,* în: *Social Psychology of Identity and the Self Concept*, ..., 1992, p. 58.

acestei teorii, identificarea socială poate fi realizată prin identificarea cu mai multe grupuri, cerința de bază fiind ca individul să categorizeze socialul în unități uşor de perceput. Dacă un context specific favorizează accentuarea identității personale, compararea (ca proces de categorizare şi diferențiere) are loc la nivelul interindividual. În cazul accentuării identității sociale, compararea se face între grupuri, iar persoanele implicate acționează în calitate de membre ale grupului. Identitatea colectivă e definită drept „capacitate a unei colectivități de a se recunoaşte ca grup; atribut al principiului coeziunii (identitate etnică, identitate locală, identitate profesională); resursă pentru viața în cadrul unei societăți şi pentru acțiunea colectivă". Crearea unei identități colective implică o mişcare de diferențiere între grupuri, care duce la manifestarea autonomiei colective[10]. Din acest proces de diferențiere rezultă diversitatea identităților locale.

Cercetările europene pe tema identitară accentuează legătura dintre identitatea grupurilor specifice şi variabilele de status. Din această interdependență rezultă contrastele de percepție identitară între femei şi bărbați, între diferite grupuri profesionale, între grupuri sociale asemănătoare dar cu aşteptări diferite, între grupuri dominante şi grupuri dominate. În acest sens, Hogg şi Abrams (1988) oferă ca exemple ale identificării sociale termeni ca englez, profesor, de culoare, iar pentru identificarea personală termeni ca fiul lui X, prietenul lui Y, iubitor de Bach[11]. De asemenea, contextul european a favorizat şi focalizarea cercetărilor pe tema etnicității. Aceasta din urmă este abordată în cadrul mai larg a identității culturale.

În cercetarea concretă a spațiului rural, un obstacol important în calea abordării din perspectivă identitară îl constituie tocmai aceste delimitări identitare. În practica socială ne întrebăm care sunt punctele de inflexiune a identității locale cu cea etnică, culturală sau profesională, care sunt componentele esențiale şi ce anume dă specificitate unei identități rurale? Aprecierea la nivelul bunului simț, oferă imaginea satului ca o comunitate restrânsă din punct de vedere demografic, omogenă, ocupată preponderent în agricultură şi purtătoare a unei tradiții culturale (folclorice) specifice, cu locuitori între care se stabilesc relații directe (față în față). Însă conturarea identității rurale presupune o analiză care să depăşească aceste stereotipii şi care să fie plasată în contextul social concret. Dacă în cazul identității etnice sau a celei profesionale a unei comunități reperele esențiale ale identificării sunt evidente, acestea fiind limba respectiv ocupația, identitatea rurală nu poate fi evidențiată prin raportarea la un reper singular, deoarece aceasta constituie un complex identitar, care necesită, în primul rând, identificarea componentelor.

Abordarea sociologică a acestei teme implică focalizarea pe conținuturile social determinate ale identității rurale şi evitarea tratării acesteia din urmă ca agregat de identități individuale ale membrilor comunității. În această ordine de idei, pentru circumscrierea identității rurale vom avea în vedere următoarele:

[10] D. Segrestin, *Identitate colectivă*, în: *Larousse. Dicționar de sociologie*, R. Boudon (coord.), București, Edit. Univers Enciclopedic, 1996, p. 127.

[11] K. Deaux, *op. cit.*, p. 12 .

– localizarea spaţială şi structura spaţială a satului;
– structura populaţiei după sex, vârstă, etnie, religie, profesie şi alte criterii relevante din punct de vedere identitar;
– cultural (tradiţii, obiceiuri, folclor, consum cultural);
– specificul economic;
– reţeaua interpersonală (raporturi între membri comunităţii);
– reţeaua intergrupală (raportarea faţă de alte comunităţi);
– situaţia materială a membrilor comunităţii;
– contextul social, fenomene şi probleme sociale care afectează comunitatea.

Analiza celor trei documente de bază[12] care tratează schimbările economico-sociale survenite în România, precum şi a literaturii de specialitate privind identitatea şi spaţiul rural justifică tratarea complexului identitar rural prin următoarele sale componente:

– identitatea ocupaţională;
– identitatea culturală;
– identitatea locală (socială).

Identitatea ocupaţională. Această componentă, la nivelul unei comunităţi, poate fi apreciată ca fiind o sinteză a identităţilor ocupaţionale individuale. Ea constituie, din punct de vedere economic, o parte a capitalului pragmatic şi anume capitalul social *a fi*. Identitatea socială a indivizilor unei comunităţi face apel, în mare măsură, la termeni ca ţăran, agricultor, artizan etc. Cealaltă parte semnificativă a capitalului pragmatic îl constituie capitalul material *a avea*, acesta fiind reprezentat, în rural, de gospodărie. Capitalul pragmatic al unei comunităţi rurale este dependent de resursele fizico-geografice ale localizării. Principalele resurse economice ale acestui mediu sunt materiile prime pentru industrie, turismul şi agricultura, pădurile şi prelucrarea lemnului ca ocupaţie principală cu o contribuţie de 19,1% la PIB în 1997 şi cu o populaţie ocupată de 1/3 din total. De asemenea, capitalul pragmatic este dependent şi de modul de utilizare a resurselor disponibile, adică de capitalul uman. Una din principalele disfuncţionalităţi din rural se manifestă la nivel economic, al relaţiilor economice. Faptul că o parte a dezvoltării economice are şi un fundal identitar ce se referă la capitalul uman este reflectat şi în *Green Paper. Rural development in Romania*. În acest sens, Modelul strategic de dezvoltare rurală, Principiul I (Dezvoltare rurală de durată şi integrată prin optimizarea sectorului economic existent, încurajarea diversificării economice, încurajarea diversificării activităţilor economice şi sociale, acces la infrastructură şi tehnologie) propune la punctul 7 dezvoltarea potenţialului uman pentru a face faţă schimbării.

[12] Documentele la care ne referim sunt următoarele: 1. *Disparităţi regionale în România 1990–1994,* Bucureşti, RAMBØL, Programul Phare – Politici regionale, 1996 ; 2. *Carta Verde. Politica de dezvoltare regională în România,* Bucureşti, Guvernul României şi Comisia Europeană, Programul Phare, 1997; 3. *Green Paper. Rural Development in Romania,* Project financed by the Phare Programme of European Union, Bucharest, Government of Romania, Ministry of Agriculture and Food, 1998.

Identitatea culturală. Dacă identitatea ocupațională constituie o parte a capitalului pragmatic, identitatea culturală are la bază capitalul ideatic, adică capitalul uman *a şti* şi capitalul simbolic *a crede*. Esențial pentru identitatea culturală este capitalul simbolic, reprezentând valori, atitudini, comportamente, credințe şi simboluri împărtăşite de membri colectivității. Din această categorie identitară face parte şi identitatea etnică. Ea se referă la o formă specifică de conştiință identitară, componenta ei esențială fiind limba. Grupul etnic se defineşte pe baza criteriilor biologice, lingvistice, culturale şi religioase[13]. Aspectele manifeste ale identității culturale, tradițiile şi obiceiurile, sunt influențate de spațiul geografic şi de resursele naturale specifice, dar depăşesc o localizare spațială strictă. În această ordine de idei, determinarea identității culturale necesită luarea în considerare şi a unor factori cum ar fi educația şi consumul cultural.

Identitatea locală (socială). Sub acest termen generic încercăm să surprindem câteva componente care conferă specificitate comunităților rurale. Astfel de componente sunt relațiile sociale intra şi extra comunitare, problemele cu care se confruntă locuitorii acestui spațiu şi definirea, mai mult sau mai puțin consensuală, a acestora de către membri comunității. La modul general, problemele cu care se confruntă ruralul românesc sunt comune pentru anumite arii de dezvoltare, ele fiind în principal de natură economică (relații economice şi modul de exploatare a resurselor) şi socială (sistem de valori şi comportamente individuale). În lucrarea *Sociologia tranziției. Valori şi tipuri sociale în România*, sociologul Dumitru Sandu stabileşte faptul că tipologiile sociale „şi implicit identitatea" (n.a.) prin care comunitatea rurală răspunde schimbărilor sociale sunt în strânsă dependență de problemele specifice cu care se confruntă fiecare comunitate rurală în parte. Conturarea identității locale prin apelul la elementele menționate este justificată şi de demersul lui Dominic Abrams. Într-o cercetare din 1989, privind atitudinea locuitorilor unei comunități rurale din Marea Britanie față de iminenta construcție, pe teritoriul ei, a unei legături feroviare cu Canalul Mânecii, el a stabilit că cel mai bun predictor al identificării cu comunitatea este extensiunea contactelor sociale şi că identificarea în sine are la bază relațiile sociale şi definirea consensuală a realității[14].

Pe baza componentelor identitare enumerate, putem diferenția două ipostaze ale identității rurale: cea endogenă, relativ stabilă, cu rădăcini în localizarea spațială, în structura populației şi în cultură şi cea exogenă, supusă în mai mare măsură negocierii, dependentă de contextul social, de rețeaua intra şi extracomunitară, de dezvoltarea economică. Un alt motiv al conturării identității rurale prin raportare la problemele majore cu care se confruntă comunitatea este stabilirea unei ordini de importanță a componentelor identitare.

[13] K. Liebkind, *Challenging the Boundaries of Social Psychology,* în: *Social psychology of Identity and the Self concept*, ..., p. 150.

[14] D. Abrams, *op. cit.*, p. 87.

În aceeaşi ordine de idei, edificatoare asupra rolului identităţii în procesul de dezvoltare durabilă a spaţiului rural este *teoria schimbării socioculturale*. Ca exemplu de construcţie a unor noi norme comportamentale sunt date schimburile dintre societatea europeană şi cea americană. Când europenii au dus indienilor cai, aceştia i-au preluat uşor şi utilizat adecvat datorită valorilor promovate de triburile de vânători. Dar când europenii au încercat să aclimatizeze şi vacile, indienii le-au folosit ca animale de joc, antrenament şi distracţie vânătorească, ucigându-le pe toate[15]. Schimbările economico-sociale din mediul rural implică transformări mutaţii ale valorilor, atitudinilor, normelor şi comportamentelor care stau la baza identităţii comunităţii.

Complexul identitar rural reflectă problematica economico-socială specifică fiecărei zone rurale, ceea ce presupune necesitatea fundamentării politicilor şi programelor de dezvoltare rurală pe ceea ce „sunt locuitorii spaţiului rural" şi pe modul în care ei percep schimbarea, dezvoltarea, globalizarea.

3. ASPECTE METODOLOGICE ÎN ABORDAREA IDENTITĂŢII RURALE

Cercetările concrete privind schimbarea şi dezvoltarea în spaţiul rural urmează trei tendinţe majore:

1) Cercetările exhaustive, de tip cantitativ, vizând clasificarea spaţiului rural pe regiuni de dezvoltare economico-socială, arii geografice, arii socio-culturale şi elaborarea de strategii macro-economice şi macro-sociale de dezvoltare.

2) Cercetările calitative, cecetările socio-antropologice de profunzime, bazate în principal pe monografierea unei singure comunităţi rurale şi orientate spre evindenţierea şi revalorificarea unor cutume şi principii ale vieţii tradiţionale.

3) Cercetările complementare focalizate pe evindenţierea şi descrierea structurilor socio-economice specifice unor comunităţi rurale cu scopul elaborării strategiilor de dezvoltare locală. Acestă tendinţă este urmărită şi în studiul de faţă. Dacă în primul tip de cercetare metodologia eludează problematica identităţii, în ultimele două tendinţe enumerate aceasta ocupă un loc central.

Literatura de specialitate şi documentele guvernamentale privind problematica rurală românească relevă faptul că elaborarea proiectelor de dezvoltare a ruralului urmează principii şi directive cuprinse în *Carta Europeană a Spaţiului Rural*. Răspunsul la întrebarea „Dorim sau nu ca satul românesc să urmeze modelele de dezvoltare ale spaţiului rural european?" nu constituie obiectul acestui studiu. Polemica privind globalizarea satului devine vetustă, dacă considerăm globalizarea ca fiind o diversificare economică şi socio-culturală care să susţină nivele de trai comparabile la nivel european.

[15] Paul B. Horton, Chester L. Hunt, *Sociology*, United States, Edit. McGraw-Hill Book Company, 1980, p. 454.

Analiza *Cartei Europene a Spațiului Rural* indică structurarea problematicii rurale pe două nivele conexe. Unul este cel al funcțiilor spațiului rural, şi anume: funcția economică, cea ecologică şi cea socio-culturală, iar celălalt al condițiilor de dezvoltare rurală, legate de promovarea valorilor pozitive (viața familială tradițională, integrarea în comunitate), întărirea identității comunității, a cooperării, a vieții asociative, promovarea particularităților economice, culturale şi istorice. Elementul conex dintre cele două nivele îl constituie specificul local al comunității. În abordările de dată recentă a spațiului rural, conceptul de local, microregiune, constituie fundamentul cuprinderii structurii sociale şi economice rurale într-un tot unitar. În acelaşi timp, acest concept reprezintă punctul de inflexiune între cercetările exhaustive, care nu pot caracteriza suficient o anumită comunitate, şi cele monografice, discursive, ale căror rezultate necuantificabile nu pot fi extrapolate. Prin local sau microregiune înțelegem nivelurile de organizare socială ale unei comunități mici, determinate socio-spațial, comunitar şi în funcție de ierarhia socială[16]. Deteminarea socio-spațială reprezintă relațiile pe care grupul le întreține cu spațiul geografic. Individul este confruntat cu un spațiu local, cadru de viață pe care îl reprezintă gradual, de la produs sau domeniu de intervenție, în cazul distanțării mentale, la indentificare cu acest spațiu, în cazul cosubstanțialității sau geograficității[17]. Viața socială a comunității, ai cărei membri sunt legați prin locuirea aceluiaşi teritoriu şi utilizarea aceloraşi resurse, se desfăşoară într-un spațiu fizic restrâns, ceea ce o face direct observabilă. În esență, acest concept presupune două elemente fundamentale: existența comunității (înțeleasă ca modalitate apropiată şi directă de relaționare între membri grupului) şi modul ei specific de strucurare în funcție de determinarea socio-spațială. Din acestea derivă rolul important al identității în schimbarea şi dezvoltarea spațiului rural. Conştientizarea identității rurale poate fi, de asemenea, mijloc instrumental al dezvoltării rurale, prin apelul la tehnica liderului sau la cea a animatorului social.

Multiplele determinări şi fațete ale identității evidențiază existența unei pluralități identitare şi nu a unei identități tipice. În consecință, strategiile şi metodele de cercetare nu vizează obținerea unei tipologii sau clasificări identitare cu valabilitate generală, ci elaborarea unui algoritm de cuantificare a referenților identitari, care să permită comparații între diferite comunități rurale, din perspectivă identitară.

Diferențele de abordare metodologică a problematicii rurale din perspectivă identitară derivă din însăşi definirea conceptului de identitate socială. Sociologul Paul du Gay susține ipoteza ireductibilității (imposibilitatea unei operaționalizări satisfăcătoare) conceptului de „identitate" şi propune ca soluție abordarea „identificării". Aceasta din urmă este un proces care operează pe baza

[16] Gadócziné É. Fekete, *Egyutt! De hogyan? Inovaciok a kistersegi fejlesztesekben,* Pécs-Miskolc, Edit. MTA RKK, 2001, p. 4.

[17] *Sociologie*, 1996, T. Rotariu, P. Iluț (coord.), Cluj-Napoca, Edit. Mesagerul, p. 80.

diferenţierilor, cu un accentuat caracter individual[18]. Această dualitate se datorează caracterului paradigmatic a temei identitare. Teoriile sociologice şi cele ale psihologiei sociale pledează pentru abordarea complementară, din perspectiva identităţii, respectiv cea a identificării. Dacă prima perspectivă ne oferă o imagine asupra reperelor, statusurilor determinante pentru definirea de sine şi definirea identităţii sociale, cea de a doua evidenţiază „măsura" aderării la structurile identitare existente.

O altă dificultate pe care o implică studierea identităţii rurale constă în delimitarea dintre informaţie şi ştiinţă. Având în vedere faptul că comunitatea rurală este caracterizată prin relativă autarhie şi solidaritate organică, informaţia, respectiv ştiinţa îndeplinesc roluri diferite în raport cu viaţa asociativă, cu conştiinţa apartenenţei la grup şi cu referenţii culturali. Sociologul Hajnal K. punctează aceste diferenţe şi rolul lor în spaţiul rural. În timp ce informaţia reprezintă cunoştiinţele acumulate pe baza sistemului de învăţământ, a mijloacelor formale de informare şi media, cu rol în evidenţierea individului, în accesul la resurse, „ştiinţa populară" reprezintă bagajul de cunoştiinţe acumulat prin experienţă, în strânsă legătură cu mediul natural, cu spaţiul comunitar şi cu utilizarea resurselor. Acest din urmă tip de cunoştiinţe are un evident rol ecologic, pe el bazându-se exploatarea optimă şi naturală a resurselor, un rol cultural, reprezentând mijlocul de menţinere şi promovare a obiceiurilor şi mitologiei şi un rol asociativ, asigurând menţinerea comunităţii[19]. În timp ce această ştiinţă populară reflectă în mai mare măsură elementul de stabilitate a identităţii, nucleul identitar grupal, informaţia reflectă în mai mare măsură elementele noi, specifice schimbării şi dezvoltării, cum ar fi diversificarea economică şi organizarea formală a comunităţii.

Un aspect important al evaluării identităţii rurale îl constituie, de asemenea, delimitarea între identitate şi statusuri. În timp ce statusurile oferă o imagine formală a structurii sociale comunitare, identitatea are o sferă mai largă de cuprindere reflectând atât poziţiile sociale şi interiorizarea lor de către membri comunităţii, cât şi relaţiile dintre acestea. În concepţia lui Alex Mucchielli, pentru înţelegerea unei identităţi grupale este necesară definirea nucleului identitar şi a sentimentului de identitate care caracterizează grupul. Prin urmare, în studiul identităţii trebuie parcurse următoarele etape: 1) analiza referenţilor identităţii, 2) abordarea problemelor nucleelor identităţii individuale, grupale şi culturale şi 3) definirea sentimentului de identitate[20]. Identitatea este mai întâi un ansamblu de caracteristici, aşa-numiţii referenţi identitari, care permit definirea expresă a unui obiect. În opinia autorului, principalii referenţi specifici identităţii grupale sunt:

[18] P. du Gay, *Who need's identity,* în: *Questions of cultural identity*, S. Hall (coord.), London, Edit. Hall, 1996, p. 14.

[19] K. Hajnal, *A Hagyomany ertekei es a fenntarthato fejlodes,* în: *IV Falukonferencia*, T. Kovacs (coord.), Pécs, Edit. MTA RKK, 1997, p. 187.

[20] Apud M. Pascaru, *op. cit.*, p. 140.

mediul de viață – caracteristicile acestui mediu, totalitatea condițiilor în care grupul își desfășoară activitățiile, delimitare teritorială, relief, organizarea construcțiilor, căi de comunicație; demografia – numărul indivizilor din grup pe vîrste, sex; activitățile – tipuri de activități, repartiția activităților după populație, mijloace de producție, activități religioase; organizarea socială – organizarea oficială, definirea funcțiilor, tipuri de participare, sisteme de luare a deciziilor, rețele de circulație a informațiilor; mentalitatea – codurile și normele de comportament, reprezentări colective, opinii și credințe. Mentalitatea este, după Al. Mucchielli, nucleul identitar specific grupurilor. Nucleele identitare sînt sisteme de percepție, de evaluare, de rezonanță afectivă și de expresie comportamentală[21].

Strategia metodologică utilizată în această cercetare este de tip inductiv, constând într-o culegere exhaustivă de date care să permită întocmirea tabloului descriptiv al identității. Într-o primă etapă a cercetării s-au utilizat metode cantitative (anchetă pe bază de chestionar) pentru a evidenția structura identitară și pentru a evalua identificarea cu comunitatea. Cea de a doua etapă, calitativă (interviuri centrate pe temă), vizează descrierea nucleului identitar.

4. IDENTITATE MOCIANĂ

Urmând ideea că identitatea grupală reflectă nivelul de dezvoltare și resursele dezvoltării unei comunități, și oferind, în același timp, un fundament adecvat pentru elaborarea unor politici și strategii de dezvoltare rurală Colectivul de Sociologie din cadrul Institutului de Istorie „G. Barițˮ Cluj a efectuat, în anul 2004, o cercetare privind identitatea în spațiul rural transilvănean. O parte a anchetei sociologice a fost efectuată în comuna Mociu, județul Cluj. Poziționarea geografică, resursele naturale și structura demografică ce caracterizează această comună constituie argumente ale reprezentativității sale pentru tipul de cercetare derulată. Situată în Câmpia Transilvaniei, pe drumul de legătură dintre Cluj-Napoca și Târgu-Mureș, comuna Mociu face parte din categoria satelor de tip adunat, cu un relief de câmpie și dealuri ce oferă condiții propice pentru o exploatare agricolă mixtă: atât cultivarea pământului cât și creșterea animalelor. Din punct de vedere demografic, datele indică o populație aflată în proces de îmbătrânire, cu unele sate ale comunei în curs de depopulare, ceea ce denotă mai degrabă supraviețuirea decât renașterea acestei comunități. De asemenea, din punct de vedere etnic și religios populația este eterogenă. Așadar, aplicată unei populații eterogene socio-economic, cercetarea este reprezentativă, expresivă ca și configurație identitară pentru spațiul rural transilvănean.

Observațiile intuitive, decelate în urma primelor contacte cu lideri ai comunității mociene, relevă faptul că indiferența și nostalgia par a fi reperele care ghidează percepția și reprezentarea identității sociale în comuna Mociu. Dar, cum

[21] *Ibidem*.

cercetarea ştiinţifică presupune verificarea unor astfel de observaţii, ne întrebăm în mod firesc dacă aceste repere nu sunt rezultatul unei cantonări în mentalităţi şi structuri sociale vetuste? Dacă există într-adevăr indiferenţă faţă de o identitate comunitară sau aceasta este rezultatul unei percepţii distorsionate a nemulţumirilor faţă de realităţile cotidiene? Dacă nu cumva nostalgia faţă de o anumită percepţie a identităţii nu se bazează mai curând pe o solidaritate mecanică, specifică perioadei dictatoriale, deci pe false reprezentări ale identităţii? Analiza datelor obţinute în urma anchetei pe bază de chestionar a unui eşantion de 60 de persoane a evidenţiat reperele identitare importante pentru comunitatea mociană şi maniera identificării comunitare.

În ceea ce priveşte structura identitară a unei colectivităţi, *teoria sociologică a identităţii* (P.L. Callero, S. Stryker, R.T. Serpe) arată că identităţile sunt organizate de probabilitatea lor de a fi invocate într-o situaţie dată. Această teorie, susţinută empiric prin TST (*twenty statement test*), a evidenţiat consecinţele identificării prin roluri şi salienţa diferită a acestora din urmă pentru definirea de sine, pentru relaţiile sociale şi pentru comportament. Pentru definirea de sine, formată în mare parte din poziţiile social recunoscute, identităţile de rol saliente sunt cele mai reprezentative. Salienţa identităţii de rol este asociată cu numărul şi importanţa relaţiilor sociale[22].

Prin prisma acestei teorii, pentru definirea de sine au fost utilizaţi următorii descriptori sociali (fără a face referire la un context specific): naţionalitatea, cetăţenia, apartenenţa locală, etnia, religia, genul, familia, profesia şi alte opţiuni de autodefinire oferite respondenţilor. Datele din *tabelul 1* reflectă o structură identitară delimitată de următorii 4 descriptori, în ordine descrescătoare a salienţei, după cum urmează:

Tabelul 1

Ranguri şi valori ale unor descriptori identitari

descriptor	poziţii ocupate în definirea de sine	cea mai consistentă poziţie	% pentru cea mai consistentă poziţie	% cumulate până la cele mai reprezentative poziţii	salienţa
familia	1 şi 2	1	62,5	75	1
profesia	1 şi 2	2	41,7	50	2
religia	2 şi 3	2	20,8	41,7	3
apartenenţa locală	3 şi 4	3	25	41,7	4

[22] C. Benea, *Conceptualizări ale identităţii în sociologie şi psihologia socială,* în *Studii şi cercetări din domeniul ştiinţelor socio-umane,* vol. 12, Cluj-Napoca, Edit. Argonaut, 2004, p. 180.

Deşi acest tip de evaluare a identității de sine prin opțiuni oferite respondenților pare forțată, demersul este justificat de faptul că, pe de o parte indicatorii oferiți reprezintă poziții sociale recunoscute, iar pe de altă parte opțiunea de autodefinire a fost eludată de majoritatea respondenților. Datele din Tab.1 sugerează faptul că rolul cel mai important în definirea de sine (în termenii identității de roluri) a locuitorilor din Mociu îi revine familiei. Aceasta constituie atât suportul expresiv-emoțional, cât mai ales cel instrumental-economic, deoarece în gospodărie este asigurat, în majoritatea cazurilor, traiul zilnic, printr-o economie de subzistență. Acest model al familiei tradiționale este evidențiat şi de cele 83% cazuri în care bărbatul este capul familiei. Salienta identității familiale în structura identității locale din Mociu este dată de faptul că majoritatea respondenților indică relațiile familiale ca fiind cele mai importante, iar problemele, atât cele individuale cât şi cele privind comunitatea, sunt împărtăşite şi discutate preponderent în cadrul familiei şi comunității locale. Locul al doilea în structura identitară îl ocupă profesia. Importanța acestui reper este dată şi de funcția de susținere a statutului economic familial. Din populația investigată, numai 37% ar fi dispuşi să orienteze potențiale surse financiare înspre investiții profitabile economic, atât la nivel individual cât şi comunitar, restul de 63% optând în favoarea orientării acestor resurse pentru consum şi bunăstare familială. După religie, care este un dat social, cu relevanță accentuată la nivelul comunităților rurale, apartenența locală reflectă puternice reverberații afective ale conştiinței apartenenței la grup şi, deci, conturarea clară a unei identități locale.

În aceeaşi direcție a conturării structurii identitare, psihologia socială propune *teoria identității sociale* (H. Tajfel, J.C. Turner). Conform acesteia, fiecare individ are o serie de identități sociale diferite, incluzând identități derivate din grupuri clar delimitate şi semnificative, dar şi din grupuri mai abstracte, categorizate după semnificația lor (de exemplu: identitate profesională, de gen, familială, locală). Acea categorizare devine mai salientă care dă seama cel mai bine de similaritățile şi diferențele dintre oameni, grupuri, într-un context dat. Contextele sociale relevante determină care categorie este mai potrivită pentru filtrarea stimulilor sociali mai relevanți[23].

Pentru evaluarea identității sociale au fost utilizați următorii descriptori sociali (cu referire la un context specific: evaluare prin raportare la statutul de locuitor al comunei): naționalitatea, cetățenia, apartenența locală, etnia, religia, genul, familia, profesia şi alte opțiuni de autodefinire oferite respondenților. Conform datelor din *tabelul 2*, structura identitară este delimitată , în ordine descrescătoare a salienței, astfel:

[23] Michael A. Hogg, D. Abrams, *Social Identifications. A Social Psychology of Intergroup Relations and Group Processes,* Philadelphia, Edit. Routledge, 2001, p. 19.

Tabelul 2

Ranguri şi valori ale unor descriptori identitari

descriptor	poziţii ocupate în definirea de sine	cea mai consistentă poziţie	% pentru cea mai consistentă poziţie	% cumulate până la cele mai reprezentative poziţii	salienţa
familia	1 şi 2	1	37,5	70,8	1
profesia	1 şi 2	2	33,3	54,2	2
religia	2 şi 3	3	41,7	54,2	3
apartenenţa locală	3 şi 4	4	37,5	54,2	4

În abordarea identităţii sociale, datele obţinute evidenţiază o structură identitară similară şi având aceeaşi ordine a salienţei reperelor identitare ca şi stuctura conturată în cazul identităţii de roluri. De asemenea, la nivelul consensualităţii asupra reperelor identitare observăm procente cumulate asemănătoare, diferenţele de detaliu dintre cele două structuri identitare întărind valenţele interpretative. Astfel, compararea procentelor, între *tabelul 1* şi *tabelul 2*, pe coloana pentru cea mai consistentă poziţie, indică faptul că, în cazul identităţii sociale, familia şi profesia sunt mai puţin accentuate, iar religia şi apartenenţa locală sunt mai relevante decât în cazul identităţii de sine. Aceasta sugerează ideea că, pentru locuitorii din Mociu, apartenenţa la grup, reprezentat ca şi comunitate locală, este definitorie din punct de vedere identitar.

Perspectiva identificării sociale (M. A. Hogg, D. Abrams) din psihologia socială se bazează pe conceptul de „sine", care include totalitatea descrierilor şi evaluărilor individuale disponibile la un moment dat. Sinele nu este numai o enumerare de atribute evaluative, ci el este structurat într-o constelaţie determinată şi relativ distinctă, numită *self identification* (identificare de sine). Identificarea face apel la atribute preexistente social individului şi derivate din calitatea de membru al unei categorii sociale, cum ar fi: rasa, naţionalitatea, sexul, ocupaţia. Aşadar, evidenţierea identificării sociale face apel la un context specific şi la definirea consensuală a realităţii de către indivizi. Cercetările din domeniu au relevat faptul că cel mai bun predictor al identificării cu comunitatea este extensiunea contactelor sociale, măsura în care relaţiile sociale importante ale respondenţilor au fost întreţinute în vecinătate, comunitate şi mediul extracomunitar. Integrarea în vecinătate, comunitate sau altă localitate a fost evaluată prin intermediul extensiei relaţiilor familiale şi de strânsă prietenie în aceste arii. A fost evidenţiată o corelaţie negativă între identificarea cu comunitatea şi preponderenţa contactelor sociale în altă localitate. De asemenea, s-a stabilit că nemulţumirea şi protestul activ faţă de situaţia menţionată este asociată cu identificarea comunitară mai mult decât cu contactul social. Aceasta sugerează

faptul că, în timp ce identificarea socială este o componentă importantă a protestului social, identificarea în sine are la bază relațiile sociale şi definirea consensuală a realității[24].

Evaluarea definirii realității sociale şi a problemelor din comuna Mociu de către membri comunității arată că 80% din populație indică lipsa apei potabile şi a gazului metan ca fiind cele mai stringente probleme, iar 90% consideră că pământul şi forța de muncă sunt principalele resurse de dezvoltare a satului. Retrocedarea pământurilor este apreciată pozitiv de 67% din populație, acest consens având la bază respectul pentru proprietatea privată. 75% apreciază negativ desființarea C.A.P.-ului şi I.A.S.-ului, considerând că aceasta a fost „hoție" şi a adus importante daune comunității. Aceste date arată puternica consensualitate în perceperea şi definirea problemelor care afectează comunitatea locală. Evaluarea extensiei relațiilor sociale a respondenților din Mociu reflectă următoarele: a) 79% întrețin relații în cadrul satului; b) 4% întrețin relații până în sate din apropiere; c) 17% întrețin relații până în localități mai îndepărtate.

Consensualitatea în definirea problemelor locale şi faptul că aproximativ 80% din locuitorii Mociului întrețin relații numai în cadrul satului subliniază ideea unei puternice identificări cu comunitatea şi aderarea la structura identitară.

A doua etapă a cercetării a constat în intervievarea pe tema identității a unui lot de 20 persoane, lot eterogen după caracteristicile socio-economice. Aceste interviuri au un dublu rol: de validare a rezultatelor obținute în prima etapă de cercetare, de descriere a conținuturilor identitare, a nucleului identitar specific. În scopul evidențierii cât mai clare a unei identități grupale, sociale, a fost utilizată analiza tematică transversală a interviurilor, care ignoră coerența singulară a discursului şi caută o coerență tematică cu semnificație la nivelul întregului corpus de interviuri[25]. Grila de analiză a avut în vedere următoarele teme principale: contextul definirii identitare, structura identitară şi conținuturile identitare. Primele două teme, mai slab reprezentate, sunt utile în interpretarea semnificației conținuturilor identitare, surprinderea acestora din urmă constituind scopul asumat pentru interviurile efectuate.

Importanța contextului definirii identitare derivă din faptul că identificarea cu comunitatea se realizează prin raportare la problemele cu care se confruntă ea, consensualitatea definirii acestora şi extensia relațiilor sociale a locatarilor. În cadrul acestei teme, au fost observate nemulțumirile individuale, cele legate de comunitate, reprezentarea viitorului comunității şi extensia relațiilor sociale a respondenților. Paleta problemelor individuale nu este prea largă, aceasta mărginindu-se de regulă la lipsa banilor, asociată cu statutul de pensionar, şomer, casnică şi agricultor. O notă aparte se observă la etnicii romi, care asociază problemele individuale cu statutul de marginal pe care îl resimt, deci mai degrabă

[24] D. Abrams, *op. cit.*, p. 88.

[25] F. de Singly, A. Blanchet, A. Gotman, Jean-C. Kaufmann, *Ancheta şi metodele ei: chestionarul, interviul de producere a datelor, interviul comprehensiv*, Iaşi, Edit. Polirom, 1998, p. 182.

în raport cu statutul social (etnic) decât prin raportare la un statut profesional. În ceea ce priveşte problemele comunitare, nemulţumirile sunt legate în primul rând de slaba dezvoltare a infrastructurii: lipsa apei şi a gazului, starea proastă a drumurilor, lipsa de dotare a spitalului local şi lipsa şcolarizării la nivel liceal, în asociere cu lipsa de cadre de specialitate. Cea de a doua problemă resimţită în comunitate este legată de agricultură, şi anume: nerentabilitatea agriculturii, utilizarea iresponsabilă a resurselor şi chiar faptul că agricultura reprezintă pentru marea majoritate principala sursă de trai, toate acestea asociate cu lipsa locurilor de muncă. În ceea ce priveşte reprezentarea viitorului, putem distinge două curente de opinie, cel mai accentuat fiind cel legat de revigorarea agriculturii prin reorganizare funciară, asocieri agricole, specializarea pe anumite culturi, înfiinţarea de ferme. Un alt curent de opinie susţine ridicarea satului prin investiţii: „să intervină guvernul", „dacă se întorc cei plecaţi la muncă în Spania", „investiţia în şcoală şi educaţie", „să se bage apă şi gaz pentru atragerea investitorilor". Majoritatea relaţiilor, familiale, profesionale şi de prietenie ale persoanelor intervievate sunt întreţinute în cadrul satului (comunei), aşadar extensia relaţiilor sociale este redusă, fiind preponderent intracomunitară.

În vederea alcătuirii unei imagini sintetice, dar expresive, privind structura identitară au fost analizate următoarele subteme: repere identitare importante, motive de identificare şi identitatea de roluri. Analiza tematică a relevat faptul că, în cazul identificării cu comunitatea în care trăiesc, subiecţii sunt înclinaţi să răspundă mai degrabă în termeni de origine familială decât în termeni de status socio-economic, adică ei exprimă în mai mare măsură „de unde se trag" decât „cine sunt". Reperul cel mai puternic al identificării îl constituie familia, în jurul căreia gravitează motive ca: „obârşia familiei", „aici mi-e familia, gospodăria, totul", „casa părintească", „părinţii", „aici m-am născut şi am trăit". Pentru cei care nu sunt localnici prin origine, identificarea se realizează prin transformarea localului în familiar: „eu sunt mocian prin adopţiune, de 25 de ani lucrez aici şi am avut mari mulţumiri sufleteşti", „de 40 de ani trăiesc aici şi cunosc mai bine satul şi oamenii decât mulţi care s-o născut aici". Un loc aparte în identificarea cu localul o are istoria socială, „Mociu o fost târg evreiesc, cu mulţi meşteşugari şi comercianţi, oricum un centru mai ridicat", din care majoritatea crează un capital de imagine a comunităţii. Această identificare prin familie, gospodărie îşi pierde din intensitate în momentul discursurilor privitoare la activităţile curente, intervenind identificarea în termeni de roluri şi statusuri profesionale. Însă această inversare în ordinea de importanţă a celor doua repere identitare majore, familia respectiv profesia, se observă mai ales în cazul acelora care prin natura profesiei sunt mai activ implicaţi în viaţa satului.

Tema conţinuturilor identitare cea mai consitent reprezentată ne arată „cine" şi „cum" sunt mocienii, prin specificarea de către subiecţi a semnificaţiilor unor termeni ai conlocuirii. Subtemele evidenţiate în urma analizei sunt: spaţiul „la noi acasă", eu ca şi sătean, ceilalţi săteni, un bun consătean, comunitatea locală, grupurile. În

majoritatea cazurilor, „acasă" este semnificat de zona delimitată de satul Mociu, granița spațială incluzând și satele aparținătoare comunei. Însă această localizare spațială este puternic asociată cu două repere identitare, familia și colectivitățile de prieteni („liniștea din sat") ca suport afectiv și gospodăria și profesia ca și capital de imagine, modalitate de ierarhizare în termeni de status social. Subtema „eu ca sătean" subliniază importanța identificarii prin intermediul rolurilor asumate, conturându-se clar câteva personaje-reper cum ar fi: gospodarul, înțeleptul – reprezentantul tuturor consătenilor în termeni de cinste și dreptate, păstorul săracilor, întreprinzătorul, marginalizatul – țapul ispășitor. Apare evident faptul că identificarea cu comunitatea nu este în raport direct cu statusul profesional, ci cu o caracteristică stabilă (ideală) atribuită unei persoane sau unui grup de persoane. Acest fapt justifică locul secund ocupat de statusul profesional în structura identitară. Analiza percepției intersubiective prin „ceilalți săteni" se realizează prin referire la două ipostaze, cu semnificații aproape opuse, cu puternice conotații afective, „om bun" dar „nepretențios". Aceste descrieri întregesc în mod plastic esența nucleului identitar mocian, sugerând, în același timp, câteva caracteristici definitorii pentru felul de a fi al transilvăneanului, cu obârșie în spațiul rural. Dacă prima ipostază, cea a omului bun, credincios, cumsecade, simplu, cu bun simț este asociată cu aspectele pozitive ale identității de roluri, cea de a doua relevă felul așezat, chiar comod (într-o exprimare mai puțin peiorativă) dar și direct de a fi a personajelor satului, căci respondenții nu au rețineri în a-i caracteriza pe ceilalți membri ai comunității în felul următor: sunt pasivi, țin prea multe sărbători, se mulțumesc cu puțin, mai bine stau pe bănci, sunt fără inițiativă, mărginiți la perimetrul de viață, individualiști, invidioși, urâcioși, mândrii și puturoși, resemnați. În ceea ce privește „un bun consătean", imaginea configurată reprezintă un tip ideal ce subsumează aspectele identitare pozitive și care reflectă fidel nucleul identitar specific conturat în subtema „ceilalți consăteni". Un bun consătean este familist, harnic, gospodar, cu inițiativă civică, credincios care „să-și vadă de treaba și ograda lui, nu tot timpul la alții", căci „avem și noi câțiva, …, dar nu suntem mai răi ca alții" și „mai este loc pentru mai mult". Această ezitare între „cum suntem" și consăteanul ideal, pe continumul dintre dezirabil și indezirabil, determină și afirmația că „treaba cu un bun consătean a fost când oamenii erau egali, acum sărăcia a transformat totul în individualism". Aceiași idee, a unui determinism unilateral ale aspectelor materiale, economice ale vieții, a individualismului generalizat asupra vieții sociale, o întâlnim și în cazul percepției comunității: „comunitatea a fost pe vremuri, acum e doar bunul simț", „sunt mai ridicați dar uniuni nu sunt decât pe grupuri", „comunitatea trebuie cumva să-și rezolve problemele, …, când te frige mucul la deget, te descurci". Pentru a evita identificarea cu aceste aspecte indezirabile se recurge la asocierea comunității cu imaginea fostului centru comercial al evreilor. În ceea ce privește identificarea cu subgrupuri ale comunității locale, nu au fost evidențiate diferențe semnificative față de identitatea mociană. O distanțare formală față de această identitate, delimitarea unor subgrupuri sociale, poate fi surprinsă în termeni de apartenență religioasă sau de apartenență etnică, însă această delimitare nu

are un fundament obiectiv, ci unul subiectiv, cel al atribuirii contextuale a unor caracteristici specifice diferitelor grupuri etnice, prin stereotipizare: „când sunt buni zicem că-s maghiari, altfel îs unguri, dar îs foarte gospodari", „romii nu sunt hoţi la noi, dar tot romi îs". Aceste constatări relevă faptul că, contrar eterogenităţii socio-economice, din perspectiva identificării cu comunitatea există o consensualitate accentuată.

Prin analiza tematică a discursurilor au fost evidenţiate structuri şi conţinuturi identitare specifice unor societăţi, grupuri anomice în raport cu menţinerea principiilor normative, în care delimitările sociale reflectă categorii sociale şi nu grupuri sociale. Aceste caracteristici întăresc interpretarea datelor cercetării în sensul supravieţuirii spaţiului rural, dar şi rolul semnificativ al gospodăriei ţărăneşti, într-un sens inovator, ca resursă identitară a dezvoltării rurale.